

Centraal Planbureau

Brexit raakt
Nederland meer
dan meeste
EU-landen

*Vrijhandels-
verdrag VK/EU
verlaagt
kosten*

CPB Policy Brief | 2016/07

**Nederlandse
kosten Brexit door
minder handel**

Bollen, J.C.
Meijerink, G.W.
Rojas-Romagosa, H.A.

Samenvatting

Een Brexit zal de economie van Nederland relatief hard raken omdat de Nederlandse economie, in vergelijking met die van de EU, meer met de economie van het Verenigd Koninkrijk (VK) via handel verweven is. In 2030 kunnen de kosten voor Nederland oplopen tot 1,2% van het bbp, wat neerkomt op zo'n 10 miljard euro. Als we conform recente voorbeelden uit de literatuur ook aannemen dat de groei afhangt van handelgedreven innovatie, dan kunnen de kosten voor Nederland van 10 miljard euro zelfs 65% hoger uitvallen.

De Britse kiezers kunnen in meerderheid er voor kiezen om de EU te verlaten. Wij nemen aan dat in dat geval de daadwerkelijke uittrekking van het VK uit de EU twee jaar gaat duren. Daarnaast komt er voor het VK een proces van (her)onderhandeling van mogelijke handelsovereenkomsten. Dit proces zal een aantal jaren duren, met als gevolg dat er gedurende de komende jaren onzekerheid is over het eindpunt van de relatie tussen de EU en het VK. Dit zal het bedrijfsleven raken. De economische schade door deze onzekerheid is op korte termijn het grootst en is nu al zichtbaar in de aanloop naar het referendum.

Na een eventuele Brexit wordt het VK minder aantrekkelijk als toegangspoort tot de EU voor buitenlandse investeringen. De EU kan daarvan profiteren doordat buitenlandse investeringen zich verplaatsen van het VK naar andere landen binnen de EU. Grotere verliezen in het VK en de EU treden echter pas op de lange termijn op door aanpassingen in de economie, die veroorzaakt worden door de stijging van de handelskosten en niet-tarifaire handelsbelemmeringen tussen het VK en de EU. De niet-tarifaire handelsbelemmeringen komen voort uit verschillen in technische specificaties of milieueisen waaraan verhandelde producten moeten voldoen voordat ze binnen de EU verkocht mogen worden.

De Nederlandse kosten van de Brexit zijn sectorspecifiek. De sectoren 'overig transport' en 'transportvoertuigen' zijn weinig gevoelig voor een Brexit, omdat deze meer met de EU dan met het VK verbonden zijn. Maar dit geldt niet voor de sectoren 'chemie, kunststof en rubber', 'elektronische apparatuur', 'motorvoertuigen en onderdelen', 'voedsel verwerkende industrie' en 'metaal en mineralen' (samen 12% van het Nederlandse bbp). Zij zullen een productieverlies van ongeveer 5% lijden. Dit productieverlies kan met 40% omlaag worden gebracht door een nieuw vrijhandelsverdrag met het VK.

Na een eventuele Brexit zijn er verschillende opties wat betreft handelsovereenkomsten tussen het VK en de EU. Aan de ene kant is er de terugvaloptie, namelijk de standaard WTO-regeling. Dit is een regeling waarbij het VK aan de hogere, externe EU-tarieven moet voldoen. Als het VK bovendien besluit om eigen standaarden en regelingen te hanteren die afwijken van die in de EU, dan ontstaan er niet-tarifaire handelsbelemmeringen.

Aan de andere kant bestaat de mogelijkheid om tot een nieuw vrijhandelsverdrag te komen dat de handelskosten substantieel verlaagt. Zo'n verdrag omzeilt handelstarieven en stelt standaarden en regulering vast waar het VK en de EU zich aan moeten houden. Het verdrag zal echter niet de volledige toegang tot de interne markt kunnen herstellen. Als de EU en het

VK tot een vrijhandelsverdrag kunnen komen, dan zullen de economische gevolgen van een Brexit voor Nederland ongeveer 20% lager uitvallen. Een belangrijk element van zo'n verdrag is namelijk dat de niet-tarifaire handelsbelemmeringskosten met slechts 6% stijgen in plaats van de 13% stijging in de WTO-regeling. Het tweede element van het vrijhandelsverdrag is dat de handelstarieven op goederen tussen EU en VK afwezig blijven.

Een nieuw vrijhandelsverdrag stelt de EU voor een dilemma. Aan de ene kant wil de EU voorkomen dat er een precedentwerking uitgaat van de Brexit of dat er vrijelijk gewinkeld wordt in de voor- en nadelen van het EU-lidmaatschap. Het zal daarom de kosten van uittreding zo groot mogelijk maken. Aan de andere kant wordt de EU zelf ook geconfronteerd met hogere kosten en maakt een nieuw handelsverdrag deze kosten voor de EU – maar daarmee ook voor het uittredende land – kleiner.

Bovendien, de kosten van de Brexit zijn voor landen uit Oost- en Zuid-Europa relatief laag, omdat zij minder verbonden zijn met het VK. Deze landen zijn daarom minder gebaat bij een nieuw vrijhandelsverdrag dan Nederland, Ierland of België. Het zou dus ook nog kunnen dat de landen die een groot economisch belang hebben bij een nieuw vrijhandelsverdrag met het VK, niet alle EU-landen met zich mee krijgen.

1 Inleiding

Op 23 juni 2016 wordt in het VK een referendum gehouden over het al dan niet uittreden van het VK uit de EU: de Brexit. Mocht het referendum tot een overwinning van het 'leave' kamp leiden, dan nemen wij aan dat het waarschijnlijk twee jaar zal duren voordat het VK definitief uit de EU kan treden. Daarnaast komen er onderhandelingen over de toekomstige samenwerking tussen het VK en de EU, en worden er waarschijnlijk weer nieuwe handelsovereenkomsten gesloten. Maar deze onderhandelingen kunnen jaren gaan duren¹.

De Brexit beïnvloedt de EU-economie via verschillende kanalen (zie box 1), waarvan handel de belangrijkste is. De economische gevolgen kunnen nog veel groter worden als andere EU-lidstaten het Britse voorbeeld van een exit gaan volgen en het totale EU-project in gevaar komt.

Maar als we ons beperken tot studies van de gevolgen van een Brexit voor het VK, dan vormen de handelseffecten de grootste kostenpost, zeker op de lange termijn². Sommige studies nemen naast de handelseffecten ook andere effecten mee (zie box 1) en verschillende post-Brexit scenario's (zie hoofdstuk 2), waardoor de totale kosten van een Brexit voor het VK niet helemaal vergelijkbaar zijn. De berekende kosten liggen in een interval tussen 1,5% en 9,5% van het bbp in 2030¹.

¹ In een gesprek met de *Financial Times* op 25 mei 2016, waarschuwt Directeur Generaal Azevêdo van de WTO dat het heronderhandelen van handelsovereenkomsten een lang en complex proces gaat worden voor het VK. [link](#)

² Zie de OESO-studie door Kierzenkowski et al., 2016; HM Treasury, 2016; NIESR studie door Armstrong & Portes, 2016; LSE/CEP studie door Dingra et al., 2016; PwC, 2016, *Oxford Economics*, 2016.

BOX 1: Brexit heeft via verschillende kanalen effect op de economie van VK en EU

Handel

- VK De kosten hangen af van het gekozen handelsverdrag na de Brexit. De oplopende verschillen in regelgeving tussen het VK en de EU beïnvloeden de handel negatief. Daarnaast valt het VK buiten de bestaande handelsverdragen die Europa met derden sluit (zoals TTIP).
- EU Ook de EU wordt met hogere handelskosten geconfronteerd, zij het dat de consequenties daarvan voor de EU minder erg zijn dan voor het VK. Immers, de EU is een grotere partner voor het VK dan omgekeerd. Een EU zonder het VK is een minder aantrekkelijke partner voor niet-EU landen om handelsovereenkomsten mee te sluiten.

Directe buitenlandse investeringen

- VK Het VK wordt minder aantrekkelijk als toegangspoort tot de EU. Maar het VK kan voordelig worden voor buitenlandse investeerders door minder regulering.
- EU Andere landen kunnen de poortfunctie van het VK overnemen. Versobering van de regulering in het VK maakt de EU relatief minder aantrekkelijk als vestigingsplaats.

Financiële diensten

- VK Vanwege bestaande clustering/agglomeratie behoudt het VK waarschijnlijk een sterke concurrentiepositie. Het wordt echter moeilijker om vanuit het VK de Europese markten te bedienen, waardoor sommige financiële dienstverleners gaan verhuizen.
- EU Financiële centra in de EU kunnen profiteren, maar verplaatsing leidt tot hogere kosten van financiële diensten. Er is een risico dat financiële dienstverlening naar buiten de EU verhuist.

Onzekerheid

- VK De Brexit wordt een proces dat een aantal jaren zal duren, met onzekerheid over het eindpunt, wat het bedrijfsleven terughoudend maakt om te investeren. Deze onzekerheid is op korte termijn het grootst en al zichtbaar in de aanloop naar het referendum.
- EU Onzekerheid is ook slecht voor het bedrijfsleven in de EU. Het grootste risico is de politieke besmetting van het *'proof of concept'* van het verlaten van de EU.

Immigratie

- VK Het immigratiebeleid wordt waarschijnlijk restrictiever, met mogelijk negatieve gevolgen voor het aantrekken van talent wat het concurrentievermogen, met name van Londen, kan aantasten.
- EU Er is een risico van 'politieke besmetting': andere EU-landen die ook een restrictiever immigratiebeleid eisen.

Liberalisering en regulering

- VK Het Verenigd Koninkrijk hoeft zich niet langer aan de EU-normen en -standaarden te houden, behalve bij export naar de EU. Het VK verliest invloed op EU-verordeningen.
- EU De EU verliest een invloedrijke voorstander van liberalisering en deregulatie. Het machtsverwicht in de EU kan verschuiven naar andere landen die daar minder voorstander van zijn, waardoor het moeilijker wordt te dereguleren.

Budget

- VK Het VK hoeft niet langer netto te betalen aan het EU-budget (bijna 8400 miljoen pond in 2014, zie Begg, 2016).
- EU De EU verliest een nettobetaler aan de EU-begroting, wat opgevuld moet worden door iets hogere bijdragen van andere staten of minder uitgaven. De EU verliest ook een voorstander van strakke begrotingsregels.

Internationale invloed

- VK Het VK verliest het voordeel om invloed te kunnen uitoefenen in, en ook door middel van, de EU om (eigen) economische en buitenlandse belangen te behartigen.
- EU De EU verliest slagkracht in de buitenlandse politiek en op militair gebied met het verlies van een Europese grootmacht, maar is wellicht meer in staat om coherent op te treden.

Bron: gebaseerd op Irwin, 2015.

Er zijn maar weinig studies uitgevoerd die de economische effecten van een Brexit op de EU kwantificeren. Schoof et al. (2015) berekenen een effect van 0,1% tot 0,4% bbp-verlies van de EU in 2030. Een aantal studies duidt de negatieve gevolgen voor de EU zonder deze te kwantificeren.³ Daarnaast is een aantal specifieke landenstudies verschenen over het effect van een Brexit, o.a. op Ierland (Barrett et al., 2015) en Duitsland (Schoof et al., 2015). De Duitse studie geeft aan dat een Brexit in het meest gunstige geval tot een verminderde bbp-groei in Duitsland van 0,1-0,3% in 2030 leidt, maar in het ongunstigste geval ook tot een bbp-verlies van 2,0% kan leiden. Vooral de Duitse auto-industrie zal geraakt worden.

Ook in deze studies is handel de belangrijkste kostenpost op de lange termijn, omdat EU-landen schade zullen ondervinden door de sectorale aanpassingen van oplopende handelskosten. De kosten die via andere kanalen lopen (box 1), zijn minder belangrijk voor de EU of Nederland. Deze policy brief onderzoekt daarom de macro-economische gevolgen op de lange termijn van een Brexit voor Europa, en voor Nederland in het bijzonder, waarbij we alternatieve handelsakkoorden bekijken die na een Brexit tussen het VK en de EU gesloten kunnen worden. Daarbij wordt ook gekeken naar de gevolgen van de Brexit voor het VK.

2 Na de Brexit: WTO of FTA

Bij een Brexit vervalt voor het VK na twee jaar de vrije toegang tot de interne EU-markt voor goederen, diensten en personen. Ook zal het VK buiten de handelsverdragen vallen die de EU met derde landen heeft gesloten. De handel van en naar het VK zal alleen aan de voorwaarden van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) hoeven te voldoen. Maar het VK en de EU kunnen er voor kiezen om toch bepaalde afspraken te maken over toegang tot de interne EU-markt. Bovendien kan het VK nieuwe handelsakkoorden sluiten met niet-EU-landen.

Er is een aantal scenario's denkbaar die in verschillende mate toegang tot de interne EU-markt regelen. De opties die de meeste toegang geven (EER en douane-unie) zijn waarschijnlijk niet acceptabel voor het 'leave'-kamp, omdat inmenging door de EU in het VK blijft bestaan. Hierdoor blijven er twee mogelijke scenario's over: een vrijhandelsverdrag (Free Trade Agreement of kortweg FTA) of de standaard terugvaloptie waarbij het VK wel lid blijft van de WTO, maar verder niets regelt.

Europese Economische Ruimte (EER)

Een aantal Europese niet-EU landen heeft een verdrag met de EU gesloten dat in meer of mindere mate toegang tot de interne markt regelt. Landen als Noorwegen, IJsland en Liechtenstein zijn lid van de Europese Economische Ruimte (EER) en hebben daarmee vrij verkeer van goederen, kapitaal, diensten en personen binnen de EU. In ruil hiervoor dragen deze landen substantieel bij aan de EU-begroting en moeten ze voldoen aan de Europese

³ zie Bond et al., 2016; Fitch, 2016; Dabrowski; Irwin (2015).

normen en regelgeving, zonder dat ze invloed kunnen uitoefenen op toekomstige wijzigingen.

Aansluiten bij de EER is waarschijnlijk niet bespreekbaar voor de voorstanders van een Brexit. De voorstanders willen geen betalingen meer doen aan het EU-budget. Zij willen geen inmenging van de EU in de Britse regelgeving. En zij willen dat het VK migratie in eigen hand houdt en accepteren geen verdrag dat vrij verkeer van personen tussen het VK en de EU regelt.

Douane-unie of bilaterale handelsakkoorden

Zwitserland en Turkije hebben een beperkter verdrag met de EU. Turkije heeft een douane-unie met de EU waarbij vrij verkeer van goederen is en een uniforme handelspolitiek ten opzichte van derde landen.

Zwitserland heeft een tiental akkoorden met de EU gesloten (waaronder Schengen) die het land toegang geeft tot de interne EU-markt in bepaalde sectoren. Daarnaast heeft het meer dan tweehonderd handelsakkoorden gesloten. Door deze akkoorden is Zwitserland nauw verbonden met de EU-wetgeving, maar kan het niet meewerken aan Europese besluitvorming. Zwitserland draagt ook bij aan het EU-budget. Om vergelijkbare redenen als bij de EER past deze optie dus niet bij de wensen van het 'leave-kamp'.

De Turkse optie is niet voordelig voor het VK. Landbouwproducten en diensten vallen buiten de interne markt en Turkije moet aan de EU-wetgeving voldoen, zonder zeggenschap over de regels. Ook moet Turkije wat betreft handelsverdragen bij het beleid van de EU aansluiten; het kan geen eigen handelsovereenkomsten sluiten met derde landen. De voorstanders van een Brexit willen juist dat het VK niet langer gebonden is aan EU-normen en regelgeving, en willen dat het VK een eigen handelspolitiek kan bepalen. Dit sluit dus ook het Turkse model uit.

Er blijven zo twee scenario's over.

World Trade Organisation (WTO)

Als het VK niets regelt, dan zal het VK t.z.t onder de regels van de WTO vallen. Omdat er geen precedent is voor dit scenario, is het onduidelijk of het VK automatisch lid blijft van de WTO. Het valt te bezien of de afspraken met derde landen, die het VK als lid van de EU heeft gesloten, overeind blijven. Mocht dit laatste niet het geval zijn, dan wordt het voor het VK een stuk moeilijker, omdat het lange en complexe onderhandelingen moet gaan voeren met de WTO en nieuwe akkoorden moet sluiten met 58 niet-EU landen⁴.

Wij gaan ervan uit dat het VK gewoon WTO-lid blijft en dat de handelsafspraken met derde landen overeind blijven. Het VK zal wel aan de externe EU-tarieven moeten voldoen. We nemen aan dat deze over de gehele linie ongeveer 3% zullen zijn, vergelijkbaar met de tarieven die de EU hanteert met de andere landen. Deze handelstarieven verlagen de handel

⁴ Zie het gesprek dat de Directeur-Generaal Azevêdo van de WTO met de *Financial Times* had op 26 mei 2016. [link](#)

tussen het VK en de EU. Het VK hoeft zich niet te houden aan de standaarden en regelingen van de EU. Maar daardoor zullen er ook nog eens niet-tarifaire handelsbelemmeringskosten ontstaan, wat de handelskosten voor goederen met 13% doet stijgen. Ook de kosten van handel in diensten zal stijgen met ongeveer 13%.⁵

Free Trade Agreement (FTA)

Het VK kan een vrijhandelsverdrag sluiten met de EU, waardoor het tarifaire barrières omzeilt. Het verdrag regelt de standaarden en regulering waaraan het VK en de EU zich moeten houden. Een akkoord houdt echter niet noodzakelijk volledige toegang voor diensten (waaronder financiële dienstverlening) in.

In onze berekeningen gaan we ervan uit dat het VK en de EU elkaar geen handelstarieven opleggen. Een FTA-verdrag zal slechts een deel van alle standaarden en reguleringen bepalen, waarbij het VK vrij is om van de EU-regels af te wijken. Daarom nemen we aan dat er zogenaamde niet direct zichtbare handelsbelemmeringen zullen ontstaan. Het gaat hierbij om verschillen in technische specificaties of milieueisen waaraan verhandelde producten moeten voldoen. We nemen aan dat deze handelskosten voor goederen met 6% toenemen. Ook de kosten van handel in diensten (zoals toerisme, financiële dienstverlening) gaan in onze berekeningen met gemiddeld 6% omhoog⁶.

3 Hoge kosten voor Nederland

De twee scenario's FTA en WTO als invulling van een mogelijke Brexit leiden tot bbp-verliezen (absoluut en in percentages) die per land en scenario verschillen (figuur 1). De vet gearceerde bolletjes/staafjes geven de kosten aan van een Brexit "zonder innovatie door handel". De meer onzekere extra kosten worden weergegeven met de licht gearceerde bolletjes/staafjes "met innovatie door handel". Deze zijn een stuk groter, omdat het snel oplopende kosten betreft die voortkomen uit minder innovatie en een lagere productiviteitsstijging als gevolg van minder handel.⁷ Hoewel dit mechanisme aannemelijk lijkt, intuïtief te begrijpen is en de empirische literatuur er ook op wijst, is de omvang van het effect onduidelijk (box 2).

Als de kosten tussen beide scenario's vergeleken worden, dan blijken de kosten van de Brexit in het WTO-scenario voor alle partijen hoger te zijn. Dit komt omdat de tarieven in het WTO-scenario 3% zijn en de niet-tarifaire handelsbelemmeringen 13%.

De bbp verliezen van een Brexit in beide scenario's zijn in de EU gemiddeld lager dan voor Nederland, omdat de Europese economie relatief minder verweven is met het VK via handel

⁵ Zie Rojas-Romagosa (2016) en Egger et al. (2015)

⁶ Deze 6% zijn gebaseerd op de zogenoemde 'iceberg costs' die alle handelsbeperkingen modelleren. Ze zijn vergelijkbaar met die van de OESO en HTM-studies.

⁷ Dit mechanisme heeft betrekking op alle handel en niet alleen die met het VK.

dan de Nederlandse economie (zie ook figuur 3 voor de verdeling van kosten tussen Europese landen).

Box 2 Leidt handel tot innovatie en productiviteitsverhoging?

Naast de directe gevolgen van handel op de economie zijn er ook indirecte, dynamische gevolgen. Een belangrijk gevolg is, vanuit de theorie geredeneerd, dat handel leidt tot meer innovatie, waardoor de productiviteit stijgt. De reden is dat meer concurrentie innovatie kan uitlokken, of het belang kan doen toenemen van meer innovatieve bedrijven. Vooruitzicht op hogere inkomsten in de belangrijkste internationale markten kunnen accumulatie van kapitaal en innovatie stimuleren. Ten slotte kan handel ook indirect leiden tot innovatie via handel en leereffecten.

Het kwantificeren van deze dynamische effecten is moeilijk gebleken. Er zijn hiervoor twee redenen. In de eerste plaats is het moeilijk om de link tussen handel, kennisoverdracht, en innovatie te vangen in een specifiek mechanisme; de relatie is veel complexer. Daardoor is het niet gemakkelijk in handelsmodellen op te nemen. Ten tweede, empirische studies die het effect probeerden te kwantificeren, liepen tegen een aantal econometrische problemen aan (zie Rodriguez en Rodrik, 2001 voor een kritisch overzicht).

Maar in de afgelopen jaren zijn er nieuwe studies gekomen met nieuwe methoden en resultaten. Recentelijk heeft Feyrer (2011) veranderingen geanalyseerd in de transporttechnologie en de sluiting van het Suezkanaal. Hij concludeert dat de handelselasticiteit op inkomen 0,5 kan zijn, terwijl die van handel op de productiviteit van alleen goederen geschat wordt tussen 0,15 en 0,25. Melitz en Trefler (2012) vinden dat handel de productiviteit van bedrijven verhoogt, omdat door handel het rendement van innovatie stijgt. Impliciet vinden ze voor de productiesector een handel-productiviteitselasticiteit van 0,6 (zie Rojas-Romagosa, 2016).

De recente literatuur werpt enig licht op de complexe relatie tussen handel en productiviteit, maar er zijn voornamelijk nog weinig studies en de geschatte elasticiteiten zijn niet automatisch toepasbaar op alle goederen of sectoren. Daarom concluderen we dat er wel overtuigende voorbeelden te vinden zijn waarin meer handel zal leiden tot meer innovatie en dus de productiviteit zal vergroten, maar dat de mate van generaliseerbaarheid van de handel-productiviteitselasticiteit met enige reserve bezien moet worden. De precieze waarde van deze elasticiteit is zeker niet robuust en rechtvaardigt meer onderzoek. Daarom kiezen wij in de gevoeligheidsanalyse voor een conservatieve schatting van 0,1, die onze GDP verliezen voor het VK in lijn brengt met OESO (Kierzenkowski et al., 2016) en HM Treasury (2016).

Voor Nederland zijn de kosten van de Brexit relatief groot. In het WTO-scenario becijferen we deze voor 2030 op 1,2% bbp (figuur 1, rechtsboven). Dat komt in 2030 neer op 10 miljard euro, oftewel 575 euro per inwoner (figuur 1, linksboven).⁸ Als het potentiële effect van innovatie door handel ook een rol speelt, dan zullen de kosten in het WTO-scenario voor Nederland oplopen tot 2% van het bbp, oftewel ongeveer 1000 euro per persoon.

In het FTA-scenario liggen de kosten juist weer lager voor Nederland en dalen deze naar 0,9% bbp-verlies (figuur 1, rechtsonder), wat neerkomt op 8 miljard euro oftewel 450 euro per persoon (figuur 1, linksonder). Als rekening gehouden wordt met innovatie door handel, dalen de kosten van 2% in het WTO scenario naar 1,5% bbp-verlies in het FTA scenario.

⁸ Het percentage bbp-verlies voor Nederland in 2030 en 2040 is van dezelfde orde van grootte.

Tabel 1 Bbp-verliezen van het CPB vergeleken met vier andere Brexit-studies (%) in het VK in 2030 voor twee scenario's

	OESO	PWC		LSE		HTM		CPB	
	WTO/FTA	FTA	WTO	FTA	WTO	FTA	WTO	FTA	WTO
Centrale schatting	5.1	1.2	3.5	1.0	2.3	6.2	7.5	3.4	4.1
Interval	2,7-7,7			1,0-9,5		4,6-7,8	5,4-9,5	2,0-5,9	2,7-8,7

Bronnen: Kierzenkowski, 2016, PWC, 2016, Dhingra et al., 2016, HTM, 2016.

Het VK zal echter door de Brexit met veel hogere kosten worden geconfronteerd – zeker ook voor het meer onzekere deel van de kosten. Het VK is namelijk veel meer afhankelijk van handel met de EU dan andersom. De verliezen voor het VK in 2030 in het WTO-scenario zijn ongeveer 4,1% van het bbp. Deze kunnen tot bijna 8,7% van het bbp oplopen, wanneer ook aangenomen wordt dat innovatie achterblijft door verminderde handel. In dat geval zijn de verliezen voor het VK gelijk aan die van de crisis van 2008-2009.

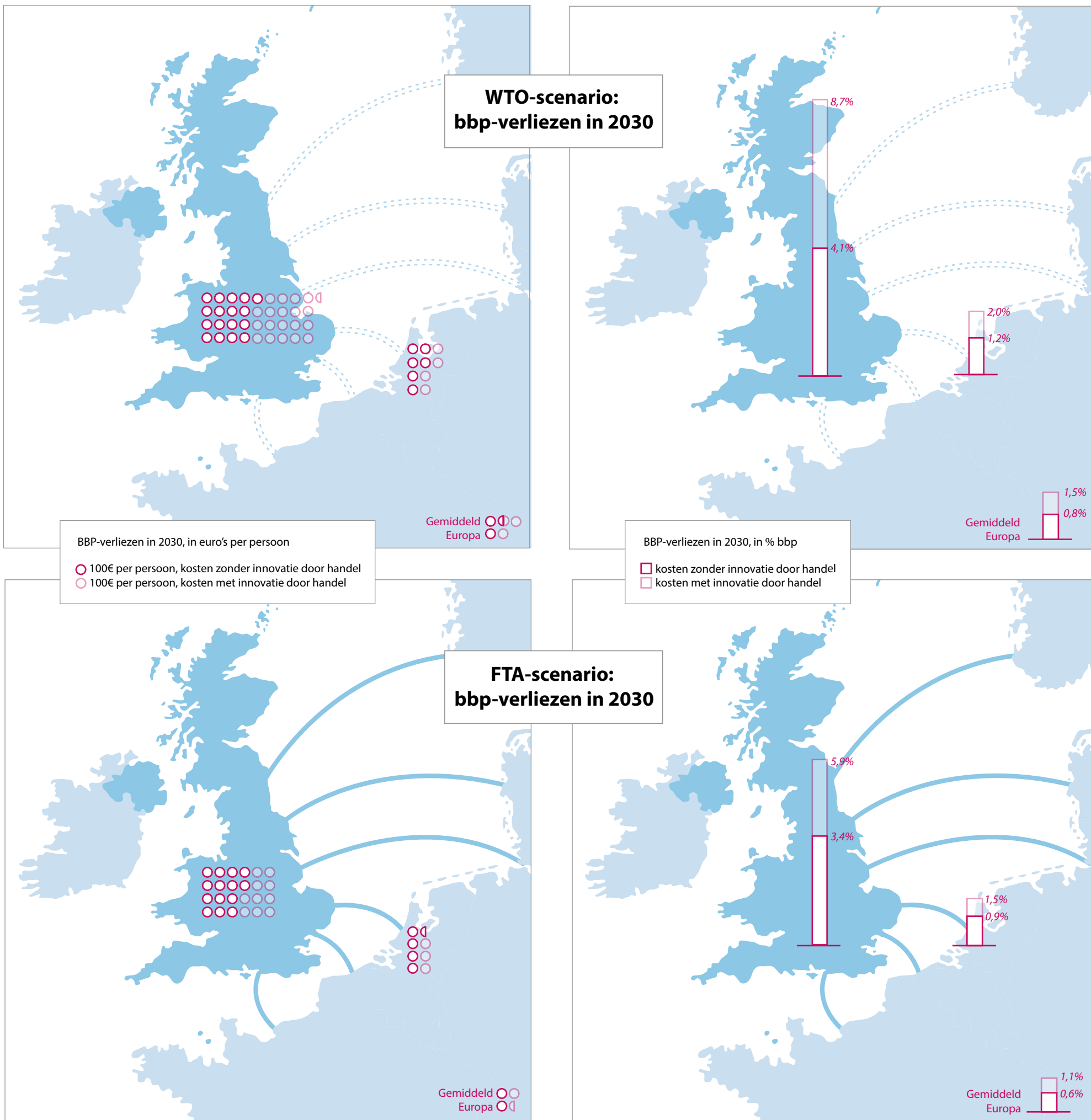
Als we de verschillende studies die de economische gevolgen van de Brexit voor het VK berekenen, naast elkaar leggen, dan zien we dat de CPB-schattingen beneden die van HTM en de OESO en boven die van PWC en LSE liggen (tabel 1).⁹ Omdat het PWC geen scenario heeft dat rekening houdt met de extra verliezen door het afnemen van innovatie door minder handel, komt hun kostenschatting van het FTA-scenario lager uit.

Het verschil tussen de schattingen voor het WTO-scenario (hogere tariefmuren) en het FTA-scenario (lagere tariefmuren) is bij het CPB wat kleiner dan bij de andere studies. Dit kan verklaard worden doordat het CPB een fijnmaziger rekenmethode voor specifieke sectoren gebruikt.¹⁰

⁹ De geschatte bbp-verliezen van CPB voor de WTO- en FTA-scenario's schuiven van de centrale schatting naar de bovenkant van het interval als in beide scenario's ook rekening gehouden wordt met innovatienadelen door minder handel. Echter, de bbp-verliezen van de WTO- en FTA-scenario's schuiven van de centrale schatting naar de onderkant van het interval als er in beide scenario's een uniform niveau van de handelskosten voor alle typen goederen en een apart uniform niveau voor alle diensten worden gebruikt zoals in de HTM-studie i.p.v. de sectorspecifieke handelskosten van Egger et al. (2015). Voor meer details, zie Rojas-Romagosa (2016).

¹⁰ Er wordt ook rekening gehouden met productieveverschuivingen tussen sectoren (inclusief werkgelegenheid).

Figuur 1. Gevolgen van een Brexit relatief groot voor Nederland, vooral in het WTO-scenario

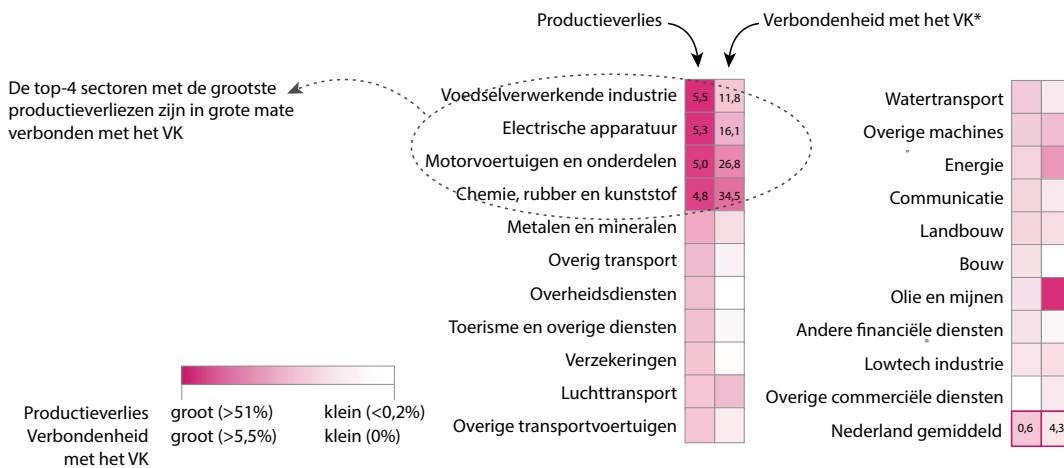

4 Ongelijke verdeling kosten over sectoren

Onder deze macrogetallen schuilen voor sommige Nederlandse sectoren grotere verliezen (figuur 2), vooral voor die sectoren die het meest verweven zijn met het VK. Het productieverlies zal 5% zijn in sectoren met een verbondenheid met het VK van meer dan 10%: 'chemie, kunststof en rubber', 'elektronische apparatuur', 'motorvoertuigen en onderdelen', en 'voedsel verwerkende industrie'. Deze sectoren verdienen samen 12% van het bbp. De sector 'metalen en mineralen' is beduidend minder verbonden met het VK, maar lijdt toch 1,6% productieverlies.¹¹

De dienstensector (inclusief de overheid) is minder verweven met het VK – de verbondenheid met het VK ligt beneden de 5% – en lijdt daarom een relatief lager productieverlies.¹² De lowtechindustrie en landbouw lijken minder gevoelig voor een Brexit. In de berekeningen zijn de productieverliezen beperkt, of treedt er zelfs een lichte productiestijging op (lowtechindustrie en sector 'andere financiële diensten').

Figuur 2. Productieverliezen (%) versus verbondenheid met het VK (%) in 2030 in Nederland in het WTO-scenario zonder innovatie door handel

Noot: verbondenheid met het VK = (sectorale import van en export naar het VK) / (2*bbp in die sector)¹³.

¹¹ Dit productieverlies kan met 40% omlaag worden gebracht door een nieuw vrijhandelsverdrag met het VK.

¹² In absolute zin resulteert dit in een verlies dat het grootst is, want deze sector draagt voor meer dan 40% bij aan het Nederlandse bbp. Bedenk dat deze sector afhankelijk is van dalende belastinginkomsten of leverancier is van diensten aan de meeste andere productie verliezende sectoren.

¹³ Er wordt gedeeld door twee keer het bbp, omdat zowel de import als de export is opgenomen in de teller. Dat is weliswaar een specifieke keuze, maar de interpretatie van verbondenheid met het VK is wel dat een sector meer verbonden is wanneer er meer handel is in deze sector tussen het land en het VK.

Door de Brexit dalen de lonen en treedt er een structurele werkgelegenheidsdaling van 0,5% (ongeveer 40.000 werkenden) op.¹⁴ Maar in sommige sectoren stijgt de werkgelegenheid, in andere daalt deze juist. Bijvoorbeeld, de eerder gemelde top-5 productie verliezende sectoren zullen ook minder werkgelegenheid opleveren: 20.000 banen (ongeveer 3% van de werkgelegenheid in deze sector). Echter, de werkgelegenheid stijgt in een aantal andere sectoren wel, zoals de stijging van 15.000 banen in de lowtechindustrie en 'andere financiële diensten'.

5 Handelingsperspectief na een Brexit

Wanneer we het beeld voor heel Europa bekijken, dan zien we het volgende. Ierland, Nederland, België en Luxemburg zullen de grootste schade ondervinden van een Brexit. Deze landen handelen relatief veel met het VK en worden het zwaarst getroffen door de handelsbeperkingen die het gevolg zullen zijn van de Brexit (Figuur 3). Deze landen zijn dus het meest gebaat bij een nieuw vrijhandelsverdrag (FTA) zoals beschreven in hoofdstuk 2.

De kosten van een Brexit zijn voor landen uit Oost- en Zuid-Europa relatief laag (figuur 4), omdat zij minder verweven zijn met het VK. Deze landen zijn daarom minder gebaat bij een nieuw vrijhandelsverdrag dan Nederland, Ierland of België. Het zou kunnen dat de landen die een groot economisch belang hebben bij een nieuw vrijhandelsverdrag met het VK, niet alle EU-landen met zich mee krijgen.

Immers, als het tot een Brexit komt, is dit een risicovol precedent voor het totale EU-project. Andere landen kunnen, in navolging van het VK, gaan besluiten om hun lidmaatschap van de EU te heroverwegen. Hoe waarschijnlijk dit scenario is, is niet duidelijk. Aan de ene kant is er de Eurobarometer van de Europese Commissie die tweejaarlijks de mening van EU-ingezetenen meet en die laat zien dat nog steeds een meerderheid van de ingezetenen een positief beeld van de EU heeft en optimistisch is over de toekomst van de EU¹⁵. Aan de andere kant wordt de roep om een soortgelijk referendum steeds sterker in verschillende Europese landen die al langer als eurosceptisch bekend staan, zowel in Scandinavië als in Centraal- en Oost-Europa¹⁶.

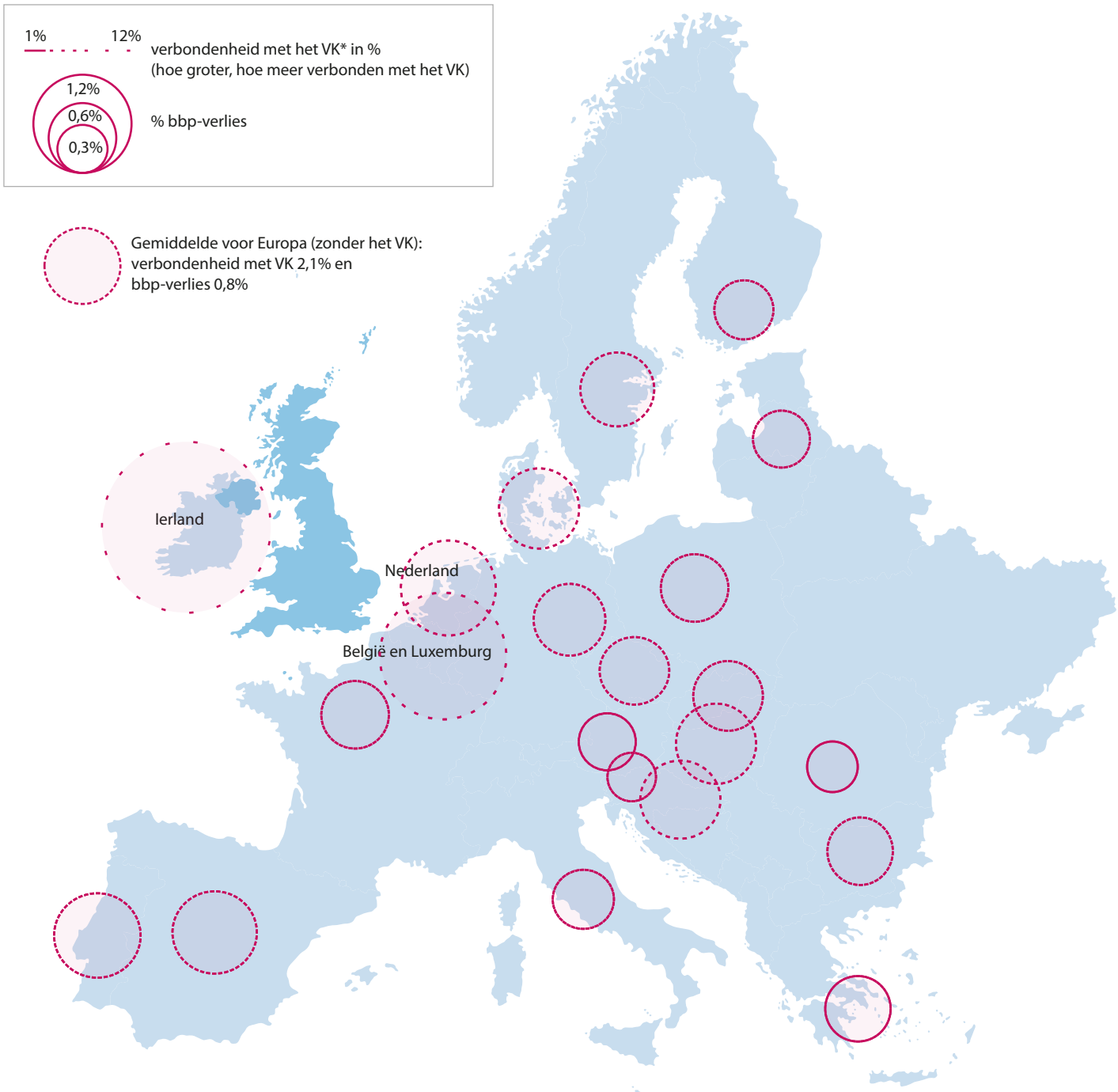
Een nieuw vrijhandelsverdrag stelt de EU daarom voor een dilemma. Aan de ene kant wil de EU voorkomen dat er een precedentwerking uitgaat van de Brexit of dat er vrijelijk gewinkeld wordt in de voor- en nadelen van EU-lidmaatschap. Het zal daarom de kosten van uittreding zo groot mogelijk maken. Aan de andere kant wordt de EU zelf geconfronteerd met hogere kosten en maakt een nieuw handelsverdrag deze kosten voor de EU – maar ook voor het uittredende land – kleiner.

¹⁴ Dit is gebaseerd op structurele langetermijnmutaties van de werkgelegenheid op sectorniveau. Niet meegenomen in deze mutaties zijn de werkgelegenheidsveranderingen binnen sectoren. De veranderingen hier zijn dus een fractie van de jaarlijkse baanwisselingen in een sector.

¹⁵ EC (2015), Public Opinion in the European Union, Standard Eurobarometer 83, zie [link](#).

¹⁶ Zie bijvoorbeeld de *Financial Times* [link](#).

Figuur 3. Het WTO-scenario: bbp-verlies versus verbondenheid met het VK in Europa in 2030

Literatuur

Armstrong, A., en J. Portes, 2016, Commentary: The Economic Consequences of Leaving the EU, *National Institute Economic Review* 236 (1): 2–6.

Barrett, A., A. Bergin, J. Fitzgerald, D. Lambert, D. McCoy, E. Morgenroth, I. Siedschlag, en Z. Studnicka, 2015, Scoping the Possible Economic Implications of Brexit on Ireland, 48, Dublin: The Economic and Social Research Institute.

Begg, I., 2016, The EU Budget and UK Contribution, *National Institute Economic Review* 236, no. 1 (May 1, 2016): 39–47.

Bond, I., S. Besch, A. Gostyńska-Jakubowska, R. Korteweg, C. Mortera-Martinez, and S. Tilford. 2016, Europe after Brexit: Unleashed or Undone?, Centre for European Reform, [link](#).

Busch, B., and J. Matthes. 2016, Brexit – the Economic Impact. IW-Report 10 vom 13, Köln: Institut der Deutschen Wirtschaft Köln, [link](#).

Dabrowski, M., 2016. Brexit and the EU-UK Deal: Consequences for the EU, Bruegel, [link](#).

Dhingra, S., G. I. P. Ottaviano, T. Sampson, and J. Van Reenen. 2016, The Consequences of Brexit for UK Trade and Living Standards, CEP BREXIT Analysis 2, Londen, UK: London School of Economics and Political Science, CEP, [link](#)

Egger, P., J. Francois, M. Manchin, and D. Nelson (2015). “Non-tariff Barriers, Integration, and the Transatlantic Economy,” *Economic Policy*, 30(83): 539–584.

Feyrer, J., 2011, Distance, trade, and income: The 1967 to 1975 closing of the Suez Canal as a natural experiment, NBER Working Paper 15557.

Fitch, 2016, ‘Brexit’ Would Increase Downside Risks to EU Sovereigns, FitchRatings, [link](#).

HM Treasury, 2016, HM Treasury Analysis: The Long-Term Economic Impact of EU Membership and the Alternatives, Londen, VK: HM Treasury, [link](#).

Irwin, G., 2015, BREXIT: The Impact on the UK and the EU, Londen, VK: Global Counsel.

Kierzenkowski, R., N. Pain, E. Rusticelli, en S. Zwart. 2016, The Economic Consequences of Brexit, OECD Economic Policy Papers, Parijs: OESO, [link](#).

Melitz, M. en D. Trefler, 2012, Gains from trade when firms matter, *Journal of Economic Perspectives* 26(2): 91-118.

Oxford Economics, 2016, Assessing the Economic Implications of Brexit.

PwC, 2016, Leaving the EU: Implications for the UK Economy, PricewaterhouseCoopers, [link](#).

Rojas-Romagosa, H., 2016, Trade effects of Brexit for the Netherlands, CPB Background Document, [link](#).

Dit is een uitgave van:

Centraal Planbureau
Postbus 80510 | 2508 GM Den Haag
T (070) 3383 380

Foto omslag: ANP

Juni 2016 | ISBN 978-90-5833-733-7

